

GEPIDÁK, LONGOBARDOK, AVAROK

Irta TONELLI SANDOR

A Krisztus utáni 566-ik esztendőben Alboin, a longobardok királya, aki a mai Magyarország nyugati részén uralkodott, követséget küldött az avarok kagánjához, Bajánhoz és segítségül hívta őt a gepidák ellen. A gepidák éppenugy, mint a longobardok, germánok voltak, közeli rokonságban állottak egymással, de úgy gyűlöltek egymást, ahogy csak vérrokonok tudnak gyűlölködni. Félig hitelesített történelmi legendák rémes történeteket tudnak vizsálykodásaikról és harcaikról. Királyaik egymás koponyájából csináltak ivóserleget és azzal ünnepelték meg győzelmeik torát. Ugy látszik, a két germán törzs közül a gepidák voltak a hatalmasabbak, akik a hun birodalom bukása után alapítottak birodalmat Magyarországnak a Dunántul keletre fekvő területein. Ezért hívta ellenük Alboin segítségül az avarokat, akik ebben az időben a Don és az Alsó-Duna közötti területen tanyáztak, amek később a magyar történelemben is szerepelt Etelköz néven. A követség, amely Baján segítségét kérte, mindent megígért az avaroknak. Ha közösen legyőzik a gepidákat, Bajáné lehet a gepidák királyának egész országa, sőt a segítség fejében még a longobardok is átadják az avaroknak barmaik tizedét. Ugy látszik, már akkoriban is jó híre lehetett a dunántuli marháknak.

A következmények azt mutatták, hogy Alboin király nem tudta, hogy kivel köt szövetséget. A gepidák országának megdöntése sikerült, az avarok beköltöztek a Tisza vidékére, két esztendő múltával azonban már a longobardok szedték a sátorfájukat és mindenestül enyhébb vidékre költöztek, Olaszországba. Lehet, hogy az ő országuk átadás is benne volt a Bajánal kötött szerződésben, de lehet, sőt valószínűbb, hogy két esztendő tapasztalatai alapján nagyon is bizonytalannak és barátságtalannak találták az új szomszédságot és okosabbnak látták a hurcolkodni mellőle. Így alakult meg a magyarországi avar birodalom, amelynek viszont két és félszázados fennállása után Nagy Károly vetett véget. Nem egészen száz esztendővel Nagy Károly után a magyarok vették birtokukba a Kárpátok övezte országot. Dióhéjba szorítva ez Magyarország története a hun birodalom felbomlásától a magyarok bejöveteléig. Kiegészítésül legfeljebb azt kell még elmondani, hogy az avar uralom idején délről is, északról is mindenféle szláv törzsek szüremkedtek be a Kárpátok medencéjébe, akik szolgálták az avar urakat, le egyuttal tul is élték őket s a magyar hódítás is itt találta őket.

Mindezeket abból a véletlen szerencsés incidensből kifolyólag látatom szükségesnek elmondani hogy Nagyszéksősről megint ógermán aranykincsek kerültek Szegedre. A tárgyak között van különösen egy, amely megérdemli, hogy magára irányítsa az egész régészeti tudományos világ figyelmét. Egy harmincöt deka súlyú aranycsésze, az alján ógermán runa-írással. Az ilyen régiségek a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. A csésze ékkövekkel volt díszítve, amelyek vagy az évszázadok folyamán töredezték le, vagy a megtalálás alkalmával kallódhattak el. Ugy ez a csésze, mint azok a tárgyak, amelyek 1926-ban kerültek elő a nagyszéksősi homokból, csak nagyon gazdag embernek, törzsfőnek, vagy fejedelemnek lehettek a tulajdonai. Ha szabad egy kissé megeresztenünk a fantáziánkat, úgy kell okoskodnunk, hogy valami gepida fejedelem-féle tanyázhattott ezen a tájon s az avar támadás idején kincseit elásta. Elesett, vagy mi lett vele, nem tudhatjuk. Az elásott kincsek elfeledve heverték a föld alatt, míg évszázadok múltával a véletlen egyrészűket napvilágra hozta. Mikor az első, félméter hosszúságú aranypálca előkerült, a tanyai magyar réznek nézte és a gyerekeknek adta, hogy kergesse vele a malacokat. A többi, mikor az értékét már megismerte, ékszerésznél próbálta értékesíteni. Ezen az uton kerültek a gepida fejedelmi kincsek részben a szegedi múzeumba, részben a rendőrségre ahol várják a tulajdonjog tisztázását.

Most, amikor annyira divatba jött az idegenforgalom kérdéseinek tárgyalása, hogy az idegenek kedvéért kilátót akarunk csinálni még a viztorony tetejére is, ezekkel a leletekkel kapcsolatban nem árt egy kicsit foglalkozni a szegedi múzeum kérdésével. Okos és hozzáértő

emberek törlik a fejüket, hogy mivel lehetne az idegnek figyelmét Szegedre irányozni és micsoda vonzóerői lehetnek ennek a városnak, amelyek kedvéért érdemes Szegedre eljönni. Nos, akiknek szívükön fekszik ez a probléma, vegyék tudomásul, amennyiben még nem tudnák, hogy *népvándorlaskori kincsekben és leletekben a szegedi múzeum egyik leggazdagabb intézménye az országnak*, sőt nagyszámmal vannak olyan tárgyai is, amelyek teljesen egyedülállóak és régészeti szempontból a legszelebb körü érdeklődésre tarthatnak számot.

A megemlékezésemben, amelyet néhai Móra Ferenc felett tartottam, irodalmi méltatása mellett egy-két szóval megemlítettem azt is, hogy ő volt az utolsó évtizedeknek legszerencsésebb kezű magyar ásatója. Nem volt régész, aki tíztizenöt esztendő alatt a lelőhelyeknek, településeknek, temetőknek olyan sorát tárta volna fel, mint ő. Szinte csodálatos volt a megérzése, hogy merre kell neki keresni: mindenütt gazdag jázig-szarmata, gepida, avar és ősmagyar leletekre bukkant. *Pusztán a szegedi múzeum anyaga alapján rekonstruálni lehet a Duna-Tisza medencéjének egész kulturhistóriáját* az újabb korszaktól kezdve egészen a népvándorlás idejének végéig. És ez érthető is, mert egészen a magyar időkig mindig a Kárpátok medencéje volt az a nagy kaftan, amelyben a népvándorlás egymásra toluó hullámai összeörvénylettek s ahol eldőlt a népek és nemzetek sorsa. Mellékesen megjegyezve ugy a szegedi múzeum, mint az összes magyar múzeumok hun leletekben a legszegényebbek. Száz gepida és avar sirra legfeljebb ha egy hun lelet esik. A magyarázata ennek csakis az lehet, hogy a hun birodalomnak nagyon rövid volt az élettartama s e rövid idő alatt is a hun nép zöme aligha telepedett át a déloroszországi síkságról a Duna-Tisza vidékére. Magyarország a hun birodalomnak előretolt éke volt, a fejedelemnek és válogatott harcos-seregének megfigyelő állása, de nem állandó lakóhelye. Ha nem így lett volna, sokkal gazdagabbak volnának múzeumaink hun emlékekben.

Móra Ferenc nagy régészeti sikerei azonban leküzdhetetlenül nehéz helyzet elé állították a szegedi múzeumot. Egyrészt a leletek oly meglehető gyorsasággal követték egymást és akkora anyagot hoztak napfényre, hogy a múzeum személyzetének csekély létszáma mellett rendszeres tudományos feldolgozásukra nem maradt idő. Másrészt, — ami talán még nagyobb baj gyanánt jelentkezett, — nem is volt hely a feltárt hihetetlenül értékes anyag elhelyezésére. Hiszen voltak esetek, mint például Szőregen és a Fehértónál, ahol többszáz sírból álló egész temetőket tártak fel, nem is beszélve azokról a kisebb, elszigetelt leletekről, amelyek egymást követték Szeged határában, Csanád- és Csongrád-vármegyékben. Ma a helyzet az, hogy az ásatások anyagának csak elenyésző része kerülhet a múzeumba, a többit el kell dobni, vagy a földbe temetni. Ez a helyzet, hogy ezt a hihetetlenül értékes anyagot feldolgozza és méltó módon kiállítsa. Ennek

Két-három esztendő előtt Szegeden járt Gordon Childe, a Britsch Museum régészeti osztályának egyik igazgatója, az ősi indogermán civilizációnak egyik legjobbnévi kutatója és úgy nyilatkozott, hogy *valóságos vétek, ha az illetékes körök a szegedi múzeumot nem hozzák abba a helyzetbe hogy ezt a hihetetlenül értékes anyagot feldolgozza és méltó módon kiállítsa*. Ennek

PALMA Okma tartóostalp a legolcsóbb viselet!

Kérje Ön is cipésztől!

a megjegyzésnek a kiegészítésében szinte természetesen kell adódni a gondolatnak, hogy a szegedi múzeumból meg kell csinálni a város és az állam hozzájárulásával Magyarország népvándorlaskori múzeumát, amely alkalmas arra, hogy igazán európai hírű attrakciót teremtsen Szeged számára.

Kétségtelen, hogy a máris tulzsfuolt szegedi kulturpalota, amelyet Móra Ferenc írásából az egész országban mindenfelé ismernek, ma erre a célra nem alkalmas. A szegedi kulturpalotában a ládákban elraktározott anyagok csekély hányadát is alig lehetne kiállítani. Legtermészetesebb megoldás volna a múzeum megfelelő kibővítése, ennek tervei készen is vannak, de költségeit a város mai pénzügyi helyzetében aligha lehet előteremteni. Maradna tehát egyetlen megoldásnak, átmenetileg, míg az építésről beszélni lehet, a múzeum kevésbé fontos osztályainak ki-telepítése és ideiglenes elhelyezése.

Bevallom, hogy nem minden aggodás nélkül merem a nyilvánosság elé vinni ezt a gondolatot. A múzeum egységének megbontása egyáltalán nem örvendetes és ha elgondolom, a képtárnak egyes darabjai mekkora vonzóerőt gyakorolnak az átlagos látogató közönségre, akkor talán félek is ennek az eshetőségnek a bekövetkezésétől. Ha azonban az objektív mérleget állítom fel, akkor a következőket kell megállapítanom. A szegedi múzeumnak van egy meglehetősen szép, de mégis csak közepes értékű képtára, amely vidéki viszonylatban számot tesz ugyan, de a régészeti anyag értékével össze sem hasonlítható. A természetrajzi tár elavult és legfeljebb iskolai oktatás szempontjából képvisel értéket. Ha annakidején Back Bernátnak hasonlíthatatlanul nagyobb értékű magán képtára, amely most leteként a budapesti szépművészeti múzeumban van elhelyezve, igen jól megért egy erre a célra adaptált magánlakásban. akkor a jobb idők bekövetkeztéig a városi képtárat is el lehetne helyezni a városnak valamelyik bérházában, esetleg a Zsótér-házban, sőt ott el lehetne helyezni még azokat a képeket is, amelyeket helyszüke miatt már eddig is a múzeum helyett a főbb városi tisztviselők hivatali szobáiban aggattak fel. A múzeumban pedig a könyvtáron kívül azt kellene meghagyni, ami igazán unikum és egyedülálló, a néprajzi tárat és a népvándorlaskori régészeti múzeumot. Nyomatékosan hangsúlyozom, hogy ezt csak ideiglenes megoldásnak tekintem addig, míg rákerülhet a sor a múzeum kibővítésére és az egész anyagot egy épületben lehet ismét elhelyezni. Addig is azonban helyet kell teremteni a múzeum összes öbbi tárgyainak hasonlíthatatlanul értékesebb népvándorlaskori anyag feldolgozására és kiállítására. Ha pedig ez megtörténik, minden módon és minden eszközzel bele kell vinni a köztudatba, hogy Szegednek van egy olyan kincse és attrakciója, amely méltó és érdemes a megtekintésre.

Nem akarok ehelyütt kitérni a múzeumok specializálására és a modern múzeumok berendezkedésének problémáira, csak arra utalok, hogy Magyarországnak a jelen pillanatban Hóman Bálint személyében olyan kultuszminisztere van, aki ex asse ismeri a múzeumok kérdéseit és bizonyára méltányolni tudja, ha a város ebben az irányban támogatásért fordul hozzája. A támogatás-kérésben nem is kell tulmennünk a

